

Verklighetens folk

En diskursanalys över begreppet

Mårten Ahlstrand

Abstract

When the Swedish Christian Democratic Party launched the term “verklighetens folk” (the people of the reality), describing a conflict between the intellectual and cultural elite and the big majority of the voters, they became heavily criticized for trying to get votes in morally grey areas. This essay argues that there is not only tactics to this and claims that the statements are indeed effects of a ideological change where the party, dealing with a more socially fragmented world, are changing from claiming that the state should enforce universal values to a position where protection of individual rights, especially socially, is the most important issue. The essay also argues that of course some tactics lay behind and compare this to the liberal party and their language demand for citizen ship in the 2002 election.

Nyckelord: Kritisk diskursanalys, verklighetens folk, Kristdemokraterna, populism, göran Hägglund

Antal ord: 9498

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och Frågeställning.....	1
1.2	Metod.....	2
1.3	Material och Avgränsning	2
2	Bakgrund	4
2.1	Historiens handling	4
2.2	Journalistkårens politiska identifiering	4
2.3	Förändrad situation för Europas kristdemokrater.....	5
2.4	Folkpartiets val 2002- Inspiration för populister?.....	6
3	Teori och metod	8
3.1	Varför diskursanalys	8
3.2	Socialkonstruktionism och poststrukturalism	8
3.3	Diskursanalys	9
3.3.1	Vad innebär ordet diskurs	9
3.3.2	Diskursanalysens traditioner	9
3.3.3	Kritisk diskursanalys	10
3.3.4	Diskursanalys och makt	11
3.3.5	Kritik av diskursanalysen	13
4	Analys	14
4.1	Den textuella nivån.....	14
4.2	Den diskursiva praktikens nivå	16
4.3	Den sociala praktikens nivå.....	19
5	Slutdiskussion	21
6	Referenser	23
6.1	Litteratur.....	23
6.2	Källor.....	24

1 Inledning

Idén om en förtryckt majoritet som inte hörs i debatten är inte ny. Redan Nixon talade om ”the silent majority”, menande de som inte deltog i demonstrationerna mot Vietnamkriget. När Göran Hägglund talade om verklighetens folk i kontrast till en åsiktselit så var det samma majoritet han sökte nå. Det är inte så stor skillnad på Hägglunds Dalarna och Småland och Nixons Idaho och Oklahoma. Det är i alla länder i all tider bekvämt för en politiker som känner att media och de som räknas går emot honom att referera till en tyst majoritet. Det är inte ett uttalande som går att kontrollera med annat än ett val.

Det finns en geografisk dimension av ett sådant uttalande. Både Nixon och Hägglund vände sig främst till människor som bor utanför de stora städerna, eller den stora staden i det svenska fallet, även om Hägglund senare hävdade att även människor i Stockholms innerstad kunde vara en del av verklighetens folk (Hägglund 2010). På det här viset spelar man även på huvudstads- eller New Yorkförakt. De här uttalandena kan ha två skäl: de kan söka legitimitet för en viss typ av uttalanden, en diskurs, som i dagsläget inte har legitimitet i den offentliga diskussionen, genom att mena att den omfattar många fler än dem som hörs. Och de kan verkligen tro att det finns en tyst majoritet och försöka väcka dessa.

Kärnan i dessa uttalanden är synen på var makten i samhället kommer ifrån. Både Hägglund och Nixon är/ var mäktiga människor. Hägglund sitter i regeringen och är partiledare för ett av koalitionspartierna, Nixon var världens mäktigaste man. Men bägge pekar på någon slags svårighet för deras stöd i befolkningen att höras i den offentliga diskussionen, det påminner nästan om gamla tiders försök till allians mellan kungahus och bönder mot aristokratin.

I den här uppsatsen är inte tanken att bedöma värdet hos påståendet om ett verklighetens folk. Den ska istället handla om vilken ideologisk strömning det kan vara en effekt av, hur det motiveras och vilken syn på makt uttalandet innebär.

1.1 Syfte och Frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka och analysera begreppet ”verklighetens folk” som det framställs av Kristdemokraterna. Det är intressant då begreppet blev väldigt utskällt, vilket till viss del verkade bekräfta den samhällsanalys som rymdes i påståendet. Man menade att det offentliga samtalet var kvävt av en dominerande diskurs som omöjliggjorde andra uttalanden. Den här uppsatsen syftar som sagt inte till att undersöka sanningshalten i det påståendet. Fokus för analysen kommer istället att ligga på vilken syn på relationen avseende makt mellan de utpekade grupperna och hur påståendet förhåller sig till Kristdemokraterna ideologiskt. Jag kommer även att diskutera om detta är ett illegitimt påstående, enligt rådande värderingar, det vill säga om det finns någon sanning i påståendena om släktskap med främlingsfientlig retorik. Frågeställningen som följer blir då:

Hur skapas diskursen om verklighetens folk och hur underbyggs den?

Jag kommer att huvudsakligen se det i en ideologisk vinkel, men spåret om populism kommer hela tiden att visas parallellt. Detta eftersom det aldrig går att uttala sig exakt om en diskurs natur, speciellt inte om det som i detta fall är möjligt med flera parallella frågeställningar.

1.2 Metod

Metoden är en kvalitativ fallstudie med alla de begränsningar det innebär med att generalisera. Det rör sig här om en textanalys av en maktfråga varefter en lingvistisk analys behövs. Varför det blev just kritisk diskursanalys diskuteras i kapitlet ”Teori och metod”. Då metod och teori i den kritiska diskursanalysen kommer dessa diskuteras mer utförligt under det gemensamma kapitlet.

Som bjuds av den kritiska diskursanalysen kommer jag att söka inspiration även från mer allmän teori, i det här fallet blir det teori som berör kristdemokratiska partiers utveckling i det moderna Europa och Folkpartiets analys av den egna framgången 2002. Jag kommer även att inkludera ett avsnitt om journalisters politiska sympatier för att visa att det kan finnas viss grund för Hägglunds påståenden.

1.3 Material och Avgränsning

Att inte använda Almedalstalet som material är givetvis kontroversiellt, det var trots allt där uttrycket först myntades. Det beslutet tog jag av tre huvudsakliga skäl. Dels är det ett tal, och som sådant riktar det sig främst till de direkta åhörarna. Även om idén om verklighetens folk fick stor bäring i media är det nog förhållandevis få som läst det i sin helhet. Ett till skäl har med talets genre att göra. Eftersom det är ett tal under Almedalen som till stor del syftar till att beskriva partiets politik berör det väldigt många olika områden.

Jag har istället valt att använda mig av en av de debattartiklar som publicerades, ”Sveriges radikala elit har blivit den nya överheten” (DN 17/9 2009) och en förklarande text som står att finna på Kristdemokraternas hemsida, ”Frågor och svar verklighetens folk”, publicerad den 12e oktober 2009. Debattartikeln är intressant då det var den näst första sådana som innehöll begreppet verklighetens folk och den var en av de mest diskuterade och får nog ses som den som går till kraftigast angrepp mot det så kallade åsiktsetablissemanget. Den första debattartikeln publicerades dagen innan i Aftonbladet och innehåller samma resonemang, men är betydligt kortare och således mindre utvecklad. Texten på hemsidan valde jag dels för att den är debattartikelns motsats på många vis sett till språk och ton. Den är sansad och förklarande. Den är också intressant då det är mer uppenbart att det är partiet och inte partiledaren som talar, även om det får ses som självklart att Kristdemokraterna som organisation står bakom uttalandena. Den är också än mer medveten om den stora debatten, till sist vänder sig den till en publik

som redan sökt sig till den egna hemsidan och är därmed inte lika uppmärksamhetsökande.

2 Bakgrund

2.1 Historiens handling

Det är inte allt för lång historia vi ska skriva här, den utspelar sig under några månader 2009. Begreppet lanserades av Kristdemokraternas partiledare i ett tal den 2 juli under Almedalsveckan och kom att mynna ut i en skarp debatt.

Det hela mynnade ut i ett flertal debattartiklar av Göran Hägglund och Kristdemokraterna under sensommaren och hösten. En turné där Göran Hägglund besökte ”verklighetens folk” organiserades även.

Trots uppmärksamheten valde Kristdemokraterna att inte göra uttrycket till en officiell paroll under valkampanjen (Dagens Opinion 2010).

2.2 Journalistkårens politiska identifiering

En intressant faktor som inte diskuterats är att trots påståendenas vaga natur går det att finna viss sanning i dem. I en undersökning som gjordes vid Göteborgs universitet om journalisternas politiska sympatier framgår att exceptionellt få journalister stöder partiet. Siffrorna för 2005 är de nyaste, där partiet får stöd av 5 % av den allmänna opinionen men endast 2 % av journalisterna, samtidigt som Vänsterpartiet och framför allt Miljöpartiet, som får anses vara de partier som Hägglund menar mest representerar den radikala eliten, är väldigt populära bland journalister jämfört med opinionen i allmänheten (Asp 2006; 6), det ska dock påpekas att Miljöpartiet fortfarande är starkt men ändå betydligt mindre överrepresenterat om man endast betraktar journalister med politik och ekonomi som specialitet (*ibid*; 12). Däremot är både vänsterpartiet och Miljöpartiet kraftigt överrepresenterade av journalister med inriktning på kultur (*ibid*; 17). Det finns självklart demografiska och andra strukturella skäl till detta. Journalister har en tendens att bo i Stockholm i större grad än allmänheten och är dessutom ofta bättre utbildade (*ibid*; 9f).

Den här informationen kommer inte att spela någon avgörande roll för resten av uppsatsen men får ändå anses viktig att ha i bakhuvudet. Det är lätt att avfärda de kristdemokratiska utspelen som dravel eller politisk taktik i skumma kvarter men de har viss statistik på sin sida. Sen betyder inte detta att journalisternas politiska åsikter får genomslag i rapporteringen, och det är inte heller nödvändigtvis medias uppgift att ha samma åsikter som allmänheten som helhet.

2.3 Förändrad situation för Europas kristdemokrater

Kristdemokraterna är ett parti som haft ett svårt opinionsläge under en längre tid. Det är dock ingenting som är unikt för de det svenska partiet. På flera håll i Europa drabbar tidens trender de kristdemokratiska partierna.

Det finns tre huvudsakliga problem för Europas kristdemokratiska partier. Det rör sig om sekulariseringen, individualiseringen och en allt svagare koppling mellan intresseorganisationer och de politiska partierna. Sekulariseringen innebär att de kristdemokratiska partierna inte kan söka en särart genom sin religiösa sida och därmed tvingas in i en kvävande höger- vänsterskala. Individualiseringen innebär här att kollektiva tillhörigheter blir mer flyktiga vilket skadar partier vars värderingar bygger på fasta gemenskaper och vars budskap kan uppfattas som moraliskt auktoritärt. Den här utvecklingen står i Sverige i direkt konflikt med tanken om ett folkhem med kollektiva välfärdslösningar då opinionen får anses ha börjat svänga mer åt en acceptans och tilltro för individuella lösningar. De kristdemokratiska partiernas problem är att en argumentation som bygger på objektiva värden oberoende av livsval inte går hand i hand med den individualistiska trenden. Den minskade kopplingen till intresseorganisationer innebär att de tidigare självklara rekryteringsbaserna kyrkor och kristna organisationer inte längre är lika självklara. De två senare faktorerna utgör även ett problem för andra partier men den första är unik för de kristdemokratiska partierna (Brommesson 2010; 166).

Detta stämmer endast till viss del på Kristdemokraterna. Partiet gjorde sitt bästa valresultat någonsin 1998 med 11, 77 % av rösterna i riksdagsvalet men har sedan dess krympt kraftigt tre val i rad och fick 5, 6 % av rösterna i riksdagsvalet 2010. Ur det perspektivet är det ett parti i kris vi talar om. Historiskt är sett är det inte så dåligt då det dröjde ända till 1991 innan man kom in i riksdagen och 1994, året innan rekordvalet 1998, gjorde man ett ännu sämre resultat med 4, 1 % av rösterna. Om vi lämnar valresultaten så ser tvärtemot vad teorin skulle förespegla relativt ljus ut. Kristdemokraterna har idag runt 22500 medlemmar (www.kristdemokraterna.se) vilket är ett hyfsat kraftigt fall från toppnoteringen på ca 30 000 medlemmar under 1990 talets första år (Petersson 2005; 4). Under 2000-talet har man varit så när på att kunna kallas stabila och jämfört med de traditionellt medlemsstarka partierna Socialdemokraterna, Moderaterna och Centerpartiet har man en väldigt positiv situation. Även jämfört med Folkpartiet ser det bra ut (*ibid*; 3f). En delförklaring till den här avvikelser från teorin kan självklart vara att till skillnad från många av sina europeiska systerpartier, till exempel de i Tyskland och Nederländerna, har aldrig de svenska Kristdemokraterna varit något stort maktparti utan alltid ett relativt litet parti. Dock har man tappat en hel del medlemmar och valresultaten är som sagt alarmerande.

Detta tvingar de kristdemokratiska partierna till nytänkande. Två avgörande skiljelinjer som är genomgående i deras olika alternativa utvecklingar går att skönja. Den ena skiljelinjen går mellan konfessionell och sekulär inspiration, den andra genom universalism och partikularism. En utveckling där de kristna värderingarna tar större plats leder också till ett mer universalistiskt anspråk medan en mer fokuserat traditionell konservativ politik leder till mindre uttalad religiositet, sekularism, och en politik som betonar skyddet av privatlivet, med andra ord det partikulära inslaget (Brommesson 2010; 167f). Kristdemokraterna i Sverige får sägas valde den konservativa vägen.

Deras val manifesteras bland annat genom att Göran Hägglund under 2009 slutade att nämna att politiken byggde på kristna värderingar även under interna tal. Om det sker externt under en kortare tid kan det ses som ett tillfälligt taktiskt drag men internt

vänder han sig till en publik som får anses vara positivt inställd till kristna värderingar varefter det kan betraktas som ett tecken på vad som kan visa sig vara en långsiktig förändring (*ibid*; 170f).

Frihetsbudskapet är radikalt om man betänker att partiet kommer från en historia med krav på filmcensur, restriktiv alkoholpolitik och liknande, budskap som verkligen rimmar illa med den nya inriktningen på social frihet (*ibid*; 172f).

2.4 Folkpartiets val 2002- inspiration för populisterna?

Ett 80-20 argument är ett argument som förväntas tilltala 80 % av befolkningen medan 20 % verkligen avskyr det. De 20 % kommer att bli fulla av ilska och reagera högljutt medan de 80 % kommer att gilla dig i tysthet, kanske ännu mer när du blir så pass offentligt hudflängd. Det kommer att se ut som att du förlorar den offentliga debatten då dina belackare avskyr dig mycket medan de som gillar förslaget gör det på ett lite mer reserverat vis, men på valdagen är spelaren inte längre någon roll vilka som skriver flest insändare, då är det bara röster som gills (Svd 2009).

Inför valet 2002 var Folkpartiet i en liknande situation som Kristdemokraterna 2006. Det fanns en oro för att partiet inte syntes tillräckligt och man hade flera misslyckade val bakom sig. Det fanns en insikt om att förändring och profilering var nödvändigt. Det lyckade Europavalet 1999 ingav visserligen visst hopp men dels visste man att partiet var starkt i Europafrågor och dels fanns det en osäkerhet på om det var Folkpartiet eller Marit Paulsson som gått framåt (Folkpartiet 2003; 3).

Ordet 80-20 argument nämns inte, men Folkpartiets egna valanalys visar på stor likhet mellan partiets framgång och de resonemang som kan ha legat bakom de kristdemokratiska utspelen rent taktiskt om än inte ideologiskt. Språkravet för invandrare lyfts renderade partiet en hel del anklagelser för att fiska i grumliga vatten. Rapporten är tvekan till exakt hur stor inverkan det hade på väljarkåren men menar att frågan var avgörande som katalysator och framför allt för det stora medieintresse som riktades mot partiet (*ibid*; 6, 17, 20).

Den teori som rapporten skapar stämmer väl överrens med Kristdemokraternas senare agerande. Man betonar vikten av tydliga budskap i enkla, vardagliga frågor som kan ses som symbolfrågor och att skapa en konflikt för att nå det viktiga utrymmet i media. Dessutom anser man att den hårda debatten stärker partiet inåt (*ibid*; 5, 7, 10f, 16, 21). Dessutom talar man faktiskt om vikten av att se människan före systemen (*ibid*; 22) och talar även om vikten av att ge intrycket av partiet, och partiledaren i synnerhet, som en folklig rebell i trots mot det akademiska etablissemanget:

”Folkpartiet växte för att vi drev en konkret rättfram politik som kändes nära och som diskuterades vid köksborden. Vi var beredda att ta i med rejäla tag. Underdogstrategin gick hem. Väljarna kände igen sig i den slipslösa manchesterklädda partiledaren. Folklighet, enkelhet, modernitet lönar sig – om den är äkta.” (*ibid*; 22)

Likheten är uppenbar, och det är inte alls otroligt att Kristdemokraterna låtit sig inspireras. Men de fyra sista orden i citatet är väldigt viktiga. Det är svårt att ljuga ihop en ideologisk förändring. Det är svårt att se ett parti offentligt uttala ett budskap och när nya medlemmar rekryteras i sann sektistisk anda inviga dem i en inre sanning om

partiets egentliga värderingar. Däremot finns det självklart taktik kring vilka sidor av partiet man väljer att lyfta fram och visa upp.

3 Teori och metod

3.1 Varför diskursanalys?

Varför jag valde diskursanalys tål att motiveras. Vid första anblicken skulle materialet lika gärna kunna analyseras med förankring i teoribildningar så som till exempel idéanalys eller argumentationsanalys. Problemet med det senare är att om argumentationen är oklar finns det en risk att forskaren själv skapar en struktur i texten som ger den ett innehåll avsändaren aldrig menat (Bergström & Boréus 2005; 141). När den å andra sidan används på en klart och öppet argumenterande text, som här är fallet, riskerar det att bli en lite grund analys som mer kan komma att likna ett sammandrag.

Idéanalys har en längre historia av vetenskapliga resultat än diskursanalys. Däremot innehåller de inte alltid samma samhällsteoretiska förankring som alternativen och saknar den koppling till metod som diskursanalysen medger (*ibid*; 171).

Fler alternativ finns. Lingvistisk textanalys hade varit ett, men mycket av det som ingår där dyker upp i diskursanalysen.

Diskursanalys ger stort utrymme för problematiseringar kring språk och makt (*ibid*; 348) vilket är intressant för ämnet då debatten rör sig kring en tydlig maktfråga; hur Kristdemokraterna beskriver makten i samhället. Det rör sig dock inte om en faktisk maktfråga då det inte finns någon ambition att utreda den eventuella sanningshalten i påståendet.

3.2 Socialkonstruktionism och poststrukturalism

Diskursanalys vilar på en socialkonstruktionistisk grund. Socialkonstruktionism är ett samlingsnamn på flera olika teorier om samhället där diskursanalys tillhör en av de större. Eftersom socialkonstruktionism mer är en trend i flera olika teorier än en teoribildning är den väldigt splittrad, men har sin plats här då den ligger till grund för mycket inom diskursanalysen. Vivien Burr sammanfattar socialkonstruktionismens grunder med fyra punkter:

- En kritisk inställning till kunskap
- Människans världsbild är historiskt och kulturellt präglad
- Kunskap kommer ur social interaktion där gemensamma sanningar byggs upp
- Handlingar bygger på kunskap och är därmed beroende av ens världsbild

Det innebär alltså en tanke om att världen inte främst styrs av ekonomiska faktorer utan av sociala och språkliga sådana. Däremot betraktas diskursen som endast en del av alla sociala praktiker inom den kritiska diskursanalysen. De olika varianterna av diskursanalys har dock det gemensamt att med hjälp av språket skapar vi bilder av verkligheten som sedan bidrar till att faktiskt skapa den sanna verkligheten. Man menar alltså att det finns en sann verklighet, men att den endast får betydelse genom uppfattningarna om den. Man är intresserad av språklig förändring då man ser det som ett tecken på samhällig förändring. Här delar diskursanalysen idéer med poststrukturalismen där man anser att det är i användandet av språket som en struktur skapas, återskapas och till slut förändras (Jørgensen & Phillips 1999; 11ff).

3.3 Diskursanalys

3.3.1 Vad innebär ordet diskurs?

Definitionen av ordet diskurs kan variera. Traditionellt har diskurs fått en relativt snäv betydelse där man avsett sammanhängande tal och text utan att ta hänsyn till dess sammanhang. I den kritiska diskursanalysen har begreppet vidgats till att omfatta flera nivåer. Där skiljer man mellan text där man bara avser det skrivna eller sagda, diskursiv praktik där man tar hänsyn till hur texten producerats och hur den konsumeras, samt social praktik där man relaterar till större sammanhang så som andra diskurser eller till ickediskursiva företeelser så som ekonomiska förhållanden (Bergström & Boréus 2005; 307f).

För att en diskurs ska kunna identifieras och analyseras förutsätts vanligen att man kan se mönster i hur språket är strukturerat och att dessa skiljer sig mellan olika diskurser (Jørgensen & Phillips 1999; 7).

Den diskurs som kommer att analyseras här består av en debattartikel och en sammanfattande text. Det är en politisk text som går från politiker till medborgare. En del uttalanden från riksdagen tas också upp vilka är annorlunda då även de visserligen är en del av en politisk diskurs, men en inopolitisk sådan som går från politiker till politiker.

3.3.2 Diskursanalysens traditioner

Diskursanalysen är inte en homogen teori utan innehåller flera olika varianter. Normalt brukar man tala om två olika huvudvarianter: den kontinentala/ franska och den anglosaxiska. Den anglosaxiska skolan kan kopplas till olika varianter av strukturell lingvistik (Bergström & Boréus 2005; 308f). Den har också en väldigt bred syn på vad som ryms i begreppet diskurs, man avser inte bara tal och skrift utan även mer materiella företeelser så som infrastruktur och ekonomi ses som diskurser. Diskurserna betraktas som konstituerande för de sociala sammanhangen och inte tvärtom. Få som sysslar med diskursanalys menar att det vore omöjligt eftersom om diskursen inte kunde påverka samhället så vore det meningslöst att analysera den men bland andra Michel Foucault, som var en centralfigur i den

kontinentala skolan, ser förhållandet som ett ömsesidigt sådant där diskurs och materiella faktorer styr varandra (Jørgensen & Phillips 1999; 25f).

Centrala begrepp hos Foucault är arkeologin och genealogin. Med arkeologin lägger Foucault fokus på diskursernas regelsystem och vad som, inom den enskilda diskursen, anses möjligt att veta eller ej. Genealogin innebär att forskaren spårar diskursers ”släkt” och visar hur de är sammankopplade med varandra (Bergström & Boréus 2005; 309f).

Vi ser i den här redogörelsen att diskursanalysens olika traditioner inte är oförenliga. Det är fullt möjligt att använda sig av olika delar av diskursanalysen. De är inte heller omöjliga att kombinera med ”vanlig” vetenskap. Det man ska komma ihåg är dock att diskursanalys bygger på några grundstenar och att om man vill använda det måste man dela dessa idéer. Diskursanalys förutsätter att språket har en viss roll i den sociala förståelsen av världen och vissa teorier. Det innebär också en metod som framför allt kommer i uttryck av olika tekniker för språkanalys. Dessa går inte att kompromissa mot om man vill använda diskursanalys. Det är också viktigt att komma ihåg att diskursanalys innebär både en teori och en metod, det är därför dessa kapitel här är sammanlänkade (Jørgensen & Phillips 1999; 10).

3.3.3 Kritisk diskursanalys

Den analysinriktning vi här valt är den kritiska diskursanalysen. Det är en inriktning som till stor del är förknippad med Norman Fairclough.

För Fairclough har begreppet text en vid mening. Han syftar på alla former av kommunikation så som bilder, tal etc (Fairclough 2003; 3f). I den kritiska diskursanalysen ses språket som något som står i ett dialektalt förhållande med verkligheten: en diskurs påverkas av det sociala sammanhanget men den kan också påverka världen (Jørgensen & Phillips 1999; 68). För Fairclough är det därför otillräckligt med en rent lingvistisk textanalys utan han vill bygga en teori där man även gör en social analys för att se sambanden mellan texten och samhälliga skeendena. Han delar in sin diskursanalys i tre nivåer. Dels har vi den textuella nivån där den direkt lingvistiska analysen görs av en text (vilket som sagt inte nödvändigtvis behöver betyda skrivna ord), sedan har vi den diskursiva praktiken som innebär att analysera producerandet och tolkandet av texten. Till sist har vi den så kallade sociala praktiken som innebär den större nivån där texten analyseras i sitt fullständiga sammanhang (*ibid*; 71ff). Den här indelningen är inte unik för den kritiska diskursanalysen utan används i de flesta samhällsvetenskapliga textanalytiska metoder och teorier (Bergström & Boréus 2005; 15ff).

Kritisk diskursanalys har flera tekniker för att analysera en text som den delar med den lingvistiska textanalysen. Transivitet är ett begrepp som beskriver vilken roll valet av perspektiv har när ett händelseförlopp eller en relation beskrivs. En nominalisering är en speciell form av transivitet där deltagare i ett skeende avpersonifieras genom att till exempel ord som ”en” tas bort framför. Ett vanligt skäl till en sådan här avpersonifiering av en ansvarig agent är när aktören i fråga inte vill kopplas samman med ett obekvämt beslut (Fairclough 2003; 143f). En annan form är modalitet som beskriver hur en producent av text kan tänkas knytas till ett innehåll i en text (Bergström & Boréus 2005; 281ff, 323). Skillnaden ligger i vilket mått av sanning och ansvarstagande texten visar på. Det är stor skillnad på

”Spanska spelare *är* bättre än engelska” och ”Spanska spelare *verkar vara* bättre än engelska” (ej citat).

Över huvud taget är grammatiken kring personer viktig. Naturligtvis skiljer man mellan aktörer och de som endast är påverkade, de som nämns med namn och de som nämns med en titel eller gruppstillhörighet men även hur personen beskrivs i texten: det är skillnad på att dyka upp helt i egen kraft eller att beskrivas genom sitt förhållande till någon annan, till exempel som "Johns vän" (Fairclough 2003; 145f).

En annan viktig del är hur olika diskurser hänger ihop med varandra. En diskursordning är indelad i diskurser och vad Fairclough kallar genrer. En genre innehåller ett visst språkbruk som knyter an till en viss social praktik (Jørgensen & Phillips 1999; 73). Skillnaden mellan diskurser och genrer kan vara hårfin. Jørgensen och Phillips använder tv-nyheterna som ett exempel. En nyhet kan vara del av en diskurs så som till exempel en välfärdsdiskurs men den är också en del av en genre som leder till ett speciellt språkbruk, till exempel en intervju, ett reportage eller en debatt (*ibid*; 75). Det är dock ovanligt att en text är en del av endast en genre, normalt rymmer den delar av flera. Det är också ofta i när genrer kombineras som nya utvecklas. Genrer kan också ses som en del i genrekedjor där de hänger ihop på det här viset. Genrer analyseras i tre stadier: genrekedjor, identifierande av kombinationer av genrer i enskilda texter, och sist enskilda genrer i enskilda texter (Fairclough 2003; 66).

Inom en diskursordning kan det rymmas inte bara flera genrer utan även flera diskurser. Om en diskursordning innehåller ett flertal diskurser ses det som ett uttryck för interdiskursivitet. I Kritisk diskursanalys ses nya blandningar av genrer och diskurser som att det finns en drivkraft i diskursiv vilket ses som ett tecken på social och kulturell förändring. Interdiskursivitet är en form av intertextualitet som visar hur texter bygger på varandra. En stark intertextualitet, till exempel en hänvisning eller ett citat, är en manifest intertextualitet (Jørgensen & Phillips 1999; 77) (Bergström & Boréus 2005; 324).

Två olika texter inom samma diskursordning, innehållande samma genrer och diskurser, men med två olika författare ser naturligtvis inte likadana ut. Hur man skriver är individuellt och även om det är en formell text som man skriver i sin yrkesroll påverkas det av den personliga stilen. Fairclough skriver om Stil, och menar att vi fyller våra yrkesroller med våra personligheter (Fairclough 2003; 159ff). Men det är svårt att mäta och kommer inte att spela någon större roll för den här uppsatsen utan det är endast viktigt att känna till existensen och inte se varje val av ord endast som en effekt av diskurs och genre.

3.3.4 Diskursanalys och makt

Bland de viktigaste som skrivits om makt finner vi Steven Lukes *Power: A Radical View (Maktens Ansikten* på svenska). Hans perspektiv på makt har blivit så dominerande att det är på gränsen till obligatoriskt att förhålla sig till det. Lukes beskriver makten som tredimensionell. Han beskriver andra maktanalyser och menar att de endast tar hänsyn till en eller två dimensioner och tillför sedan sin egen, tredje dimension. På så sätt tar han inte direkt avstånd från tidigare teorier utan utökar dem.

För de teorier som Lukes definierar som endimensionella är utövandet av makt det centrala, inte ett passivt innehavande av det. Makt studeras här i det direkta

utövandet och fokus ligger på beslutsfattanden och vem som fick igenom sin vilja. Därför kommer det ofta att handla om konflikter där det går att utse en ”vinnare” som fick igenom sin vilja (Lukes 2004; 25ff).

Att den endimensionella synen på makt faktiskt beskriver en form av makt går inte att argumentera emot. Däremot kan den upplevas som väl simpel. Den tvådimensionella synen på makt innefattar även passiv makt. Om en fråga aldrig tas upp på dagordningen för att en agent ogillar den, men att den agenten aldrig behöver yttra sig då ingen annan kommer på idén att utmana honom, har han uppenbarligen makt men i den endimensionella synen kommer det aldrig att tas upp. Den tvådimensionella makten innefattar däremot både beslut och ickebeslut. Därför blir det viktigt att studera potentiella frågor som hindras att komma fram på grund av någons passiva makt. Man intresserar sig dock fortfarande endast för frågor där en uppenbar, möjlig eller utvecklad, konflikt mellan intressen föreligger (*ibid*; 28ff).

Lukes menar att även i den tvådimensionella synen på makt är man allt för fokuserad på konkreta konfliktsituationer. Det innebär att man framför allt missar situationer där konflikt uteblir då en agent influerar andras ambitioner till den grad att de önskar samma som han (*ibid*; 35f). I diskursanalys talas det om att en diskurs är hegemonisk. Det innebär att en diskurs är så dominerande att den kväver alla andra konkurrerande diskurser. Om en konkurrerande diskurs trots allt skulle få genomslag tvingas den ändå att förhålla sig till och på många sätt ställa samma frågor som den dominerande diskursen (Jørgensen & Phillips 1999; 39). Det vanliga inom diskursanalys är dock att betrakta makt som ickepersonlig. Med makt menar man istället den kraft som konstruerar den sociala praktiken. Vad som räknas som objektivt är en maktfråga där spåren av makt har försvunnit (*ibid*; 44f).

Diskursanalysens syn på makt är inte oförenlig med Lukes, utan beskriver makt med en annan utgångspunkt där den betraktas mer som ett samhällsfenomen än som något som utövas av individer. Till stor del beror det nog på att diskursanalysen har en stor del av sina rötter hos Foucault. Foucault kopplar ihop makt med vetande. Han fokuserar också mer för strukturer än enskilda situationer (Lukes 2004; 96ff).

Fairclough syn på makt fokuserar på språket men han är noga med att påpeka att det endast är en aspekt av makt han valt att studera och att den är fullt förenlig med vanliga teorier kring makt (Fairclough 2001; 3). När Fairclough diskuterar makt skiljer han på makt i diskursen och makt bakom diskursen. Makt i diskursen handlar till stor del om att kontrollera innehållet, vad som går att uttrycka med legitimitet, liksom att kontrollera de sociala relationer som avgör vems uttalanden som ses som legitima. Det här är en makt som kan erövrats och hållas av individer (*ibid*; 36ff). Makt bakom diskursen är mer knuten till system. Det är den makt som håller samman diskursen som helhet och bestämmer dess utformning. Allra viktigast här är antagligen språklig standardisering. Det ger till exempel den engelska världen en stor fördel att de talar ett så dominerande språk men här ryms även maktrelationer mellan till exempel olika dialekter. Makt bakom diskurser handlar också om tillgång till dem. Vem har tillgång till ett språk som gör en accepterad inom en diskurs? Det kan handla om att behärska slang lika väl som det kan handla om en hög läsförståelse gällande akademisk text (*ibid*; 46ff).

3.3.5 Kritik av diskursanalysen

Diskursanalys är givetvis inte okontroversiellt. Ett grundproblem är vad som skapar kausalitet i historien. Om verkligheten är en konstruktion av vår världsuppfattning, vad skapar då verkligheten? Diskursanalysen kan också beskyllas för att vara överdrivet relativistisk och bortse för mycket från fakta (Bergström & Boréus 2005; 349). Det är därför jag har valt den kritiska diskursanalysen där förhållandet mellan samhället och diskursen ses som dialektalt, det vill säga konstituerande i bägge ändar, och där diskursen endast är en av flera sociala praktiker. Den första delen i den förra meningen är dock inte oifrågasatt. Det är inte alldeles självklart hur man påvisar ett dialektiskt samband och hur de bägge storheterna påverkar varandra (Jørgensen & Phillips 1999; 93) (Bergström & Boréus 2005; 351). Här har jag det bara som en teoretisk förutsättning.

Den här kritiken är på många sätt av inom-teoretisk art. Om man har en annan ontologisk grundsyn av till exempel en mycket mer materialistisk och positivistisk variant så kommer man i konflikt med diskursanalysens fokus på det språkliga och relativistiska sidor. Antagligen kommer man att betrakta det hela som teoretiskt dravel.

Så är det dock med alla teorier, de kommer alltid att ha sina belackare, och en del av diskursanalysens fördelar är att den inte nödvändigtvis kräver att man använder allt.

Vad gäller mig själv är jag till viss del tveksam till diskursanalysens politiska/ideologiska kopplingar. Inom kritisk diskursanalys argumenteras det för att språk bidrar till att skapa en ojämlikhet mellan olika grupper och ofta ålägger sig utövaren att med analysen försöka identifiera vilken roll diskursen har i upprätthållandet av vad man anser är en orättvis värld (Jørgensen & Phillips 1999; 69) (Bergström & Boréus 2005; 321). Där innehåller den kritiska diskursanalysen ett patos som inte helt passar med den analys jag här ämnar göra. I den här uppsatsen utnyttjar jag möjligheten att ”inte köpa hela paketet”, jag tänker alltså använda de analysverktyg som finns inom den kritiska diskursanalysen men inte ta hänsyn till hela det teoretiska ramverket.

4 Analys

Analysen kommer att betrakta materialet från de tre huvudspåren i kritisk diskursanalys. Jag kommer att börja med textnivån där fokus kommer att ligga på de enskilda orden och vad de innebär för resonemanget, främst kring makt.

Sedan kommer jag att gå vidare med den diskursiva praktikens nivå där textens genealogi vilket alltså innebär sådant som genretillhörighet och diskursivt arv. Till sist kommer textens förhållande till den sociala praktiken att analyseras.

4.1 Den textuella nivån

Det första som slår läsaren är att det finns ett tydligt vi- och domtänkande. Hägglund lanserar begreppet ”verklighetens folk”, men det är främst de som inte är verklighetens folk som texten handlar om. Det är textens dem som är i fokus. Dem i sammanhanget är, som framgår av debattartikelns titel, ”Sveriges radikala elit”. Det är en löst sammansatt grupp som beskrivs, bestående av höghästadade kvällstidningskrönikörer, konstnärer, samt media och politik i allmänhet. Hägglund namnger tre personer, dåvarande socialdemokratisk partiledare Mona Sahlin, förre jämställdhetsombudsmannen Claes Borgström samt Miljöpartiets dåvarande oppositionsborgarråd i Stockholm, Yvonne Ruwaida. Det märkliga med de nämnda namnen och texten i övrigt är att de är yrkespolitiker medan resten av texten mest tycks fokusera på yrkesverksamma inom media.

De tre namngivna personerna är alla med för ett förslag (Sahlin, Ruwaida) eller uttalande (Borgström) och får på det viset exemplifiera den radikala elitens förtryck av verklighetens folk. Genom att peka ut de utvalda politikerna som en del av en grupp blir deras gärningar representativa för den gruppen. Sahlin tas upp på grund av förslaget könskvoterade styrelser för börsbolag, Ruwaida på grund av ett förslag om skapandet av en myndighet för normkritik. Där illustreras hur ”den radikala eliten” vill styra människors liv och deras värderingar i detalj. Borgström tas upp för en jämförelse med svenska mäns och kvinnors kvinnoosyn och talibanernas i en debattartikel i DN, vilket illustrerar elitens förakt för de som Hägglund menar är verklighetens folk. Däremot nämner inte Hägglund Gudrun Schyman som ju var före med den idén.

Där har vi grundstenen i elitens attityd till det vanliga folket i Hägglunds analys: förakt och en vilja till att detaljstyra.

Utpekandet är som nämnts intressant då alla utpekade är politiker. Det är lättare för en politiker att offentligt skälla andra politiker än att med namn ge sig på till exempel journalister. En politiker som namnger yrkesverksamma inom media och går i direkt polemik med dessa kan lätt framstå som grinig, ungefär som en författare som svarar på recensioner. Det blir dock svårt att se vilka exakt som utgör åsiktseliten när inga exempel utanför politiker kåren ges samtidigt som texten är klar över att politiker inte på något vis utgör lejonparten av den här eliten. Mer ledtrådar kan fås från ”Frågor och svar verklighetens folk”.

Den texten är annorlunda till tonen. Där ligger fokus mer på det så kallade verklighetens folk och mindre på den utpekade eliten. Därmed är det inte lika tydligt en text med ett antibudskap. Men givetvis är det i grund ett sådant även i den texten då verklighetens folk endast är verklighetens folk i förhållande till eliten. Det blir tydligt i de första meningarna i texten:

”Q: Vad menas med verklighetens folk?”

A: Verklighetens folk är människor som lever sina liv som folk gör mest. Du och jag. Det är alla vi som gjort livsval som vänstern tycker är fel.” (Kristdemokraterna 2009)

Detta kan tolkas som att du är inte nödvändigtvis en del av verklighetens folk för att du själv definierar dig som det utan för att vänstern misst tycker med dina livsval. Detta innebär också att starka åsikter till vänster aldrig kan vara verklighetens folk eftersom själva definitionen är att man är utpekad som motståndare och ”Svensson” av vänstern. Och eftersom det rör sig om ett tydligt vi- och domförhållande så är du, något tillspetsat, elit om du inte är vanlig, vanlig om du inte är elit.

Vilka positiva värden som är förenade med verklighetens folk blir strax uppenbart. I debattartikeln skriver Hägglund:

”Verklighetens folk har jag kallat den breda del av Sveriges befolkning som lever ett alldeles vanligt, hederligt arbetande liv och för vilka politik kommer i andra hand. Det kan vara allt från undersköterskor till professorer; i sommar har de säkert gjort som de brukar: bara tagit det lugnt, åkt till landet och snickrat, gått på loppmarknad, slagits mot fästingar, tagit barnen till stranden eller åkt utomlands.” (Hägglund 2009)

Det handlar om väldigt allmänna värden som de flesta upplever som positiva och kan känna in i så som familj och ledighet. En viktig aspekt är att professorer kan inkluderas som nog i många fall kan kännas tillhöra den grupp som varit med om att skapa” ett formidabelt minfält av ideologiska teorier, där konstruktioner, kategorier och förtryckarstrukturer ligger om vartannat” (*ibid*). Genom att just professorer nämns behöver inte akademiker med nödvändighet känna sig träffade av artikeln. Det bör också påvisa att verklighetens folk har en avmätt inställning till politik.

Den avmäta inställningen till politik är intressant eftersom det är det enda uppenbart negativa (inte negativa som i dåligt utan som i vad de, verklighetens folk, upplever som dåligt) värde som förenar verklighetens folk. Detta nyanseras något i ”Frågor och svar verklighetens folk”:

”Verklighetens folk ser inte världen genom ideologiska glasögon i första hand. Verklighetens folk har självklart ideologiska uppfattningar, men skriver inte nödvändigtvis andra på näsan hur de ska göra och tycka eller tycker att alla åsikter ska resultera i en ny lagreglering, ett nytt förbud eller ett nytt styrande bidrag.” (Kristdemokraterna 2009)

Verklighetens folk är med andra ord visst politiskt intresserade, men vill inte nödvändigtvis ständigt exportera dessa till omgivningen. Det handlar om en slags sekulariserad syn på politik, jämförbar med religionens förpassande till privatlivet och kyrkobyggnaden. Genom att framföra det här visar partiet och Hägglund att man har perspektiv, att man trots rollen som politiskt parti och partiledare inser politikens begränsningar.

Om vi tar beskrivningarna av texternas aktörer, det vill säga åsiktseliten, verklighetens folk och kristdemokraterna och kopplar dem till Faircloughs maktbegrepp får vi en intressant och mångbottnad bild. I den verklighetsbeskrivning som Hägglund för fram har den utpekade eliten makten eftersom det dominerar diskursen genom sitt språk och den auktoritet som kommer av deras positioner och bestämmer därmed vad som kan räknas som möjliga åsikter. På detta sätt kan de effektivt kväva all opposition.

Men språk är makt och Hägglund och Kristdemokraterna är de enda som kan tala bägge språken. Genom att föra fram de här åsikterna underkänner de övriga etablissemangets rätt till hegemoni och för istället fram en ny diskursordning där de har problemformuleringsföreträde. De åsikter som misstänkliggörs, framför allt de akademiska teorier för att analysera samlivet, förlorar mycket kraft eftersom själva existensen av sådana idéer i den offentliga debatten ger Kristdemokraterna rätt. På det sättet försöker man att rubba hegemonin över diskursen. Att man aldrig helt kan erövra den är klart då mycket av det offentliga rummet i debatt kontrolleras av de man attackerar. Tanken var till viss del troligen att mycket offentligt skäll bevisar sanningen i idén om ett åsiktsetablissemang. Således uppkommer en paradox, Kristdemokraterna får inflytande genom bevisad maktlöshet.

Det enda vettiga motargumentet från de som känner sig träffade, att beskylla det kristdemokratiska utspelet för moraliskt omöjligt på grund av släktskap med nationalistiska grupperns idéer, förberedde man sig för redan i debattartikeln genom att hävda att etablissemang har lätt för att varna för rasism:

”Den som exempelvis råkar gilla tavlor som föreställer något bör till exempel göra avbön direkt; då har man nämligen nazistiska böjelser, har det meddelats från flera håll i sommarens kulturdebatt.” (Hägglund 2009)

Att man är väl garderad är viktigt. Inte bara är innehållet kontroversiellt, texten innehåller även en hyfsat hög grad av modalitet då man inte svävar på målet, Hägglund utger sig för att berätta hur det är, inte hur det kan vara, och man namnger som sagt tre personer. Man vet om från början att angreppen kommer att bli hårda.

4.2 Den diskursiva praktiken nivå

Att avgöra genre på det bägge texterna är det enklaste vi ska avgöra här. Bägge texterna är politiska texter som ämnar nå utåt till väljare, vilket medför ett helt annat språkbruk än en inopolitisk text som till exempel en riksdagsmotion. ”Sveriges radikala elit har blivit den nya överheten” är givetvis en debattartikel. Texten ”Frågor och svar verklighetens folk” är annorlunda uppbyggd. Då den är publicerad i egen regi och efter att debatten tagit fart har den ett annat språkbruk. Även om längden gör att jag vill betrakta den som en artikel indikerar upplägget med fiktiva frågor något annat. Publiceringsplatsen och tidpunkten, efter att debatten redan är ett faktum, innebär några skillnader mot hur debattartikeln i DN ser ut. Dels behöver man inte skapa en lika stark politisk berättelse. Den dramaturgi som ryms i artikeln finns inte. Det finns inte heller något omedelbart behov av att fånga intresse eller väcka debatt då det redan är gjort och den som säker sig till hemsidan och texten får förväntas redan vara intresserad. Effekten av detta har vi redan sett i den textuella analysen där det visades att ”Frågor och svar

verklighetens folk” inte lika tydligt går till angrepp mot en grupp och använder ett mindre häcklande språk.

Frågan om diskursivt arv är givetvis en svårare fråga. Den enklaste vägen att följa är att titta på själva begreppet ”verklighetens folk”. Det finns flera andra organisationer som vill eller har velat förknippa sig med verklighetens folk. En snabb sökning på internet pekar ut tre stycken direkt; Sverigedemokraterna, Ny demokrati och RFSL (Riksförbundet för sexuell upplysning). RFSL kan vi avfärda som för sammanhanget ointressant då de började använda begreppet efter KD som en medveten blinkning (Sydsvenskan 2010). Vad gäller Sverigedemokraterna kan politiska motståndare beskylla KD för att använda retorik som liknar det partiets men SD var på inga vis före med det begreppet utan ville erövra det efter att det var myntat (Expressen 2009). Vad gäller Ny Demokrati är det intressantare. Vänsterhemsidan Alliansfritt Sverige (Alliansfritt Sverige 2009), med syfte att angripa och misskreditera regeringen på allsköns vis, har gjort ett gediget grävande i riksdagsprotokollen och hittat flera uttalanden av ledamöter från Ny demokrati där begreppet används. Det första uttalandet av Ian Wachtmeister låter onekligen likt Göran Hägglunds retorik till tonen:

"Verkligheten är ett skrämmande begrepp för politiker. "Verkligheten är vår värsta fiende", sade en mycket känd svensk politiker. Stor upprördhet mötte oss i Ny demokrati, när vi påstod oss vara verklighetens folk -- det var det hemskaste som man kunde säga, förstod vi." (Ian Wachtmeister, Protokoll 1991/92: 103, anförande 35)

Det låter onekligen likt. Här underförstås att resten av Sveriges politiker är främmande för vanligt folks värderingar och rent av hyser förakt för dessa, samt att Ny demokrati är utgör en motkraft till denna elitism. Dock är sammanhanget annorlunda. Wachtmeister använder här inte begreppet för att attrahera väljare, det är trots allt i en riksdagsdebatt som han antagligen inte förväntar sig att vinna väljare i samma utsträckning som Hägglund förväntade sig i ett tal i Almedalen och en debattartikel i DN. Den verklighet som uttalandet berör, vilket framgår om man läser det i sin helhet, är inte heller de svenska villaförörterna utan Baltikum dit han vill öka ulandshjälpen utan att det medföljer politiska krav. Det andra uttalandet är hämtat från en debatt om invandringen och utdraget, om än inte hela anförandet, stämmer väl in på kristdemokraternas retorik:

"Vad jag sade och menade var, att jag kommer från verklighetens folk. Jag har inte varit politiker i 20 år. Jag har fortfarande en levande dialog till människorna ute i samhället, och jag har fortfarande örat mot marken så att jag uppfattar vad folk säger och tycker." (Harriet Colliander Protokoll 1991/92:24 anförande 19)

Det här uttalandet stämmer väl in på kristdemokraternas användande av begreppet, med undantaget att Colliander nästan säger rakt ut att det inte går att förstå verklighetens folk om man har varit yrkespolitiker för länge. Det kan hon säga då hon representerar ett nytt parti med få medlemmar som inte haft tidigare karriärer.

Det sammanfattande intrycket man får av att söka på orden ”verklighetens folk” bland riksdagens protokoll under Ny demokratis tid i riksdagen är att orden användes och att retoriken hade något gemensamt med dagens kristdemokratiska sådana, men att själva begreppet ”verklighetens folk” inte hade en så viktig del. Begreppet används även en gång i Ny demokratis valfilm från 1991, ”Sunt förnuft” (Ny demokrati 1991, termen dyker upp ca 2, 46 in i filmen). Överhuvudtaget är Ny demokratis användande av ”Sunt förnuft” som slagord ganska likt Kristdemokraternas användande av ”Verklighetens folk” då det underförstått angriper den påstådda elitens överanalyserande, jämför med ”

ett formidabelt minfält av ideologiska teorier, där konstruktioner, kategorier och förtryckarstrukturer ligger om vartannat. Den ena idén mer akademiskt tillskruvad än den andra” (Hägglund 2009). Kopplingen till Ny demokratis användande av ”sunt förnuft” som en paroll blir alldeles uppenbar när man läser den sista meningen i debattartikeln:

”Det börjar bli hög tid att återupprätta det sunda förnuftet i svensk politisk debatt. Och inte minst respektera vanligt folks rätt att vara precis som de är.” (*ibid*)

Vad vi ska kalla den här diskursen är svårt att avgöra. Kristdemokraterna har beskyllts för att fiska i grumliga vatten framför allt på grund av likheten med sverigedemokraterna men även Ny demokrati, men det är svårt att finna något rasistiskt i det här. Den grundläggande analysen är att etablissemanget inom samhällsvetenskap, media och politik är ett och att denna enhet har värderingar som är helt främmande för den stora majoriteten. Ska det här diskursiva arvet kallas något ligger nog antiakademisk nära till hands.

Den andra stora diskursen som vi kan se är en mer sympatisk sådan, nämligen en liberal sådan. Men det handlar inte om de stora frågorna om ekonomisk frihet utan om en frihet på det sociala planet. I ”Frågor och svar verklighetens folk” skriver man till exempel:

”Kristdemokraterna vill ge människor mer frihet att göra sina egna val. Sätta stopp för synsättet att bara ett livsval är riktigt, och att alla måste välja på samma sätt för att passa in i mallen. Politiken ska syfta till att ge människor bästa möjliga förutsättningar att själva styra sina liv. Ett exempel är att olika former av barnomsorg ska stödjas och föräldraförsäkringen inte ska kvoterats. Politiken ska inte ta till lagar för att detaljstyra människors livsval.” (Kristdemokraterna 2009)

Det här är en retorik som nu har använts en längre tid av Kristdemokraterna och kommit från ett motstånd mot den socialdemokratiska familjepolitiken. I det här fokuset på en social frihet ser man också en möjlighet att skilja sig från de andra partierna i Alliansen. Det märks tydligt när frihet tas upp i ”Sveriges radikala elit har blivit den nya överheten”:

”Ytterst handlar detta om att folk har rätt att slippa bli besvärade av den politiska makten av den enda anledningen att de är vanliga.

Vi i alliansen talar mycket och gärna om frihet från höga skatter och regleringar, och det ska vi göra. Men riktig frihet innefattar också rätten att slippa få sitt privata liv påpassat och tillrättalagt av finskrittande ideologer. Om detta talar vi alltför sällan.” (Hägglund 2009)

Viljan att skilja sig från de andra partierna ska vi dock tala senare om. Dessa är de två dominerande diskurserna men det finns en tredje, traditionell kristdemokratisk diskurs om familjen med i det hela. Vid två tillfällen i ”Frågor och svar verklighetens folk” nämner man specifika områden där man anser att politiken är för klåfingrig:

”Ett exempel är att olika former av barnomsorg ska stödjas och föräldraförsäkringen inte ska kvoterats. Politiken ska inte ta till lagar för att detaljstyra människors livsval.” (Kristdemokraterna 2009)

”De har rätt att bilda familj och själva komma fram till hur familjelivet ska se ut, utan att få sin vardag sönderanalyserad och tillrättalagd med lagar, förbud och styrande bidrag.” (*ibid*)

I debattartikeln är den här diskursen inte riktigt lika tydlig, fokuset är mer spritt och mer allmänt, som nämnts tas både friheten att starta företag eller gilla vilken konst man vill upp. Men även där finns en ambition att skydda familjelivets normer mot yttre kontroll:

”**Skulle Ruwaida, Borgström, Sahlin** eller vilken höghästad kvällstidningskrönikör som helst syna dessa alldeles vanliga svenskar i deras vardag skulle man säkert komma fram till att deras vanor och hemtraditioner är inskränkta, patriarkala, följer förlegade normsystem och är politiskt opassande på en massa olika sätt.” (Hägglund 2009)

Vi ser här tre distinkta diskurser i en inte allt för diger samling text vilket skapar en viss interdiskursivitet. Är det då en signal på att vi iakttar en ideologisk förändring?

Inte nödvändigtvis, för att vi ska kunna se det som ett tecken på förändring måste vi veta om detta är en för Kristdemokraterna ny interdiskursivitet. Det är mycket svårt att ta reda på, vi skulle behöva analysera äldre texter på ett liknande vis vilket vi inte har utrymme för här. Därför har vi nu svårt att se det som ett säkert tecken på förändring men bör hålla det kvar i huvudet till nästa kapitel.

4.3 Den sociala praktikens nivå

Den sociala praktikens nivå inbjuder till ett bredare angreppssätt. Vi betraktar inte här längre texten för sig själv.

Som vi sett av de två tidigare analytiska delkapitlen beskriver Hägglund ett Sverige där en elit uppnått hegemoni och kan styra den samhälliga diskussionen. Den här eliten nyttjar sin hegemoni till att ställa upp ett ständigt växande antal regler kring vilka åsikter som är möjliga att uttrycka och kväver all debatt förutom den hur, inte om, vanligt folk ska påverkas i rätt riktning. Hägglund blir då den lille mannens försvarare som vet vad som diskuteras runt vanliga köksbord och är beredd att kämpa för en värld där individer går före ismer.

Ett av skälen till att Kristdemokraterna satsade på den här parollen var troligen en viss desperation. Vi har redan gått igenom de försämrade villkoren för kristdemokratiska partier i Europa, och med Alliansen och Moderaternas styrka blir det svårt med utrymme för framför allt Kristdemokraterna. När 4%- strecket närmar sig är det lätt att bli desperat.

Här är det troligt att man sneglat på Folkpartiet och valet 2002. Naturligtvis är det inte endast tanken om 80-20-förslag som lade grunden för det partiets framgång i det valet. Framför allt var antagligen Bo Lundgrens svaghet som partiledare en faktor. Men

som ett 80-20-förslag är parollen verklighetens folk väldigt effektiv. Dels är det föreställningen om att det finns en skillnad i värderingar mellan en elit och majoriteten som är grunden i idén om 80-20-förslaget. Dels skapar parollen verklighetens folk en sådan konflikt även om den inte fanns innan. Genom att måla ut så gott som alla som har tillgång till media som en elit tvingar man dessa att gå i polemik, vilket då ser ut som om de gör det gemensamt, och följderna blir att den tidigare fiktiva konflikten finns där. Vi har tidigare diskuterat det här under den textuella analysen.

Det kan också vara så att valet att anta den här parollen ska ses i kontext av Sverigedemokraternas ökade stöd inför valet. Kanske trodde man att man kunde komma åt deras potentiella väljare. Det var en av de vanligaste kommentarerna från dem som fördömde artikeln och talet i Almedalen. Den moraliska aspekten av detta kommer att diskuteras i nästa kapitel.

Men det behöver inte vara enbart taktik. Det kan också vara så att vi betraktar en långsiktig ideologisk förändring. Om vi går tillbaka till bakgrundskapitlet och åminner oss de två skiljelinjerna som kristdemokratiska partier måste förhålla sig till, konfessionell inspiration gentemot sekulär inspiration och universalism gentemot partikularism, så ser vi att tankarna om verklighetens folk passar in bra in i en utveckling mot ett mer konservativt håll. Gud eller kristna värderingar nämns inte alls, inspiration till någon slags värdegrund kommer från sekulärt håll, framför allt fylls vardagliga aktiviteter, så som familjeliv, att åka på utlandssemester etc. med positiva värden. Partikularismen syns i det att man inte förespråkar några allmänna värden utan slår vakt om individens rätt att avgöra sin egen livsstil. I själva verket är texten ett enda långt angrepp mot försöken att tvinga fram universella värden. Detta kan vi också koppla till analysen över den diskursiva praktiken. Där såg vi ett flertal diskurser men ifrågasatte om det innebar, som det gör enligt teorin, ett tecken på förändring. Sett ur det här ljuset kan vi snarare dra slutsatsen att vi faktiskt betraktar en ideologisk förändring. Om det är en ideologisk förändring mot att bli ett mer liberalt parti är det betydelsefullt eftersom det på sikt kommer att innebära att Sverige saknar ett verkligt konservativt parti. Det är också ganska ironiskt då Folkpartiet beskylldes för att fiska i grumliga vatten då de förespråkade mer förbud och påbud, och Kristdemokraterna möter samma beskyllningar när de går i motsatt riktning.

Uttalandet grundar sig nog av verklig övertygelse. Vi ska inte glömma kapitlet om journalisternas politiska värderingar. Stundtals låter de uttalanden vi sett här konspiratoriska men samtidigt vet vi att det finns en viss värderingsskillnad mellan journalister och allmänheten som helhet. Den kunskapen skulle kunna bidra till att skapa en kontext där ett sådant här uttalande ses som legitimt.

5 Slutdiskussion

Alla stolta planer leder inte till resultat och Kristdemokraterna gjorde inget fantastiskt val 2010. Exakt vilken effekt debatten om verklighetens folk fick är givetvis svårt att veta och inte det som uppsatsens problemformulering berör.

Fiskade Kristdemokraterna i grumliga vatten? Klart är att de uttryckte åsikter som ligger nära de som Sverigedemokraterna kan tänkas framföra. Vi har här tydligt visat på släktskap med framför allt den retorik som användes av Ny demokrati. Men det gör inte de åsikterna per se moraliskt tvivelaktiga. Ingen av texterna uttrycker något rasistiskt, nationalistiskt, islamofobiskt eller xenofobiskt. Varken Sverigedemokraterna eller något annat parti bär på något smittsamt, genom att anamma en åsikt så befläcker de dem inte. Sverigedemokraterna talar även gärna om att förbättra pensionärernas villkor, det gör inte det till en ondskefull åsikt att vilja underlätta för pensionärer. Frågan är inte om texterna är tvivelaktiga på grund av att Sverigedemokraterna håller med om innehållet, frågan är om innehållet är tvivelaktigt i sig självt, med eller utan Sverigedemokraternas medhåll.

Så hur ser de här texternas innehåll ut? Det man vänder sig emot är regleringar av det sociala livet. Regleringar av det sociala livet handlar oftast om att minska negativ särbehandling på grund av etnicitet, kön, religion, sexuell läggning och andra drag som avviker från förhärskande normer. Att vara mot politisk styrning för att minska diskriminering innebär inte med nödvändighet att man är för diskriminering. Däremot innebär det antagligen en annan syn på hur omfattande diskriminering som pågår i Sverige idag och en annan syn på statens förmåga att lösa den.

Det samhälle som beskrivs karaktäriseras tydligast av en hegemonisk diskurs som monopoliserat alla andra diskurser illegitima. Ett etablissemang upprätthåller den diskursen, som vi skulle kunna kalla den politiskt korrekta diskursen, genom ett antal ismer som skapar normer för vilka uttalanden som är korrekta. De vanliga medborgarna äger inte tillgång till den diskursen och i de flesta fall delar de inte alla dens analyser. Vad de framför allt inte omhuldar är den dominerande diskursens förmåga att omvandlas till praktisk politik i form av regleringar för dras eget privatliv. Paradoxen är att verklighetens folk inte är så marginaliserade, de har en företrädare i regeringen och hans politiska allierade. Lösningen blir att hävda att Alliansen ganska nyligen upptäckt problematiken:

”Vi i alliansen talar mycket och gärna om frihet från höga skatter och regleringar, och det ska vi göra. Men riktig frihet innefattar också rätten att slippa få sitt privata liv påpassat och tillrättalagt av finskrittande ideologer. Om detta talar vi alltför sällan.”
(Hägglund 2009)

Hägglunds tagna roll som en slags underdog är naturligtvis svår då han i högsta grad är en del av etablissemanget men på det här viset fungerar det faktiskt. Hos en väljare som följer debatten ser kritikstormen mot Hägglund ut som att han har rätt och att det verkligen finns en åsiktselit. På det viset skapas och underbyggs en antiintellektuell diskurs, vilken blir svår för den dominerande diskursen (tagen från Hägglunds samhällsbeskrivning) att kolonisera då varje sådant försök bara underbyggs och stärker

den antiintellektuella diskursen. Här får Kristdemokraterna en stark position som den lille mannens försvarare, för att använda ett uttryck som var aktuellt under året.

Här låter det som endast taktiska skäl var avgörande och givetvis finns det en sådan dimension. Likheten med Folkpartiets resonering kring sitt lyckade val 2002 och språkravet är slående. Men som även Folkpartiet konstaterade, det räcker inte med taktik, man måste tro på vad man säger också.

Sett till praktisk politik går de åsikter som uttrycks hand i hand med en utveckling där partiet mer och mer utvecklas till ett liberalt parti med fokus på försvar av de individuella rättigheterna gentemot staten istället för att som tidigare på många håll kräva reglering och kontroll. Vi kan inte med diskursanalys allena konstatera att så är fallet, men eftersom den teori som redovisades i kapitlet om kristdemokratin ger det som en möjlig utveckling samtidigt som det stämmer väl överrens in på texterna kan vi se det som en hyfsat stark utsaga.

Detta verkar vara en omfattande och djupgående förändring. På sikt är det givetvis omöjligt att förutspå vilka vägar partiet ska tas men om den rådande utvecklingen får fortgå är den logiska följderna att Kristdemokraterna en gång kommer att kräva spritmonopolets avskaffande. Med sekulariseringen har det blivit svårt att överleva som ett konfessionellt parti, och i och med Moderaternas rörelse mot mitten finns det kanske utrymme för ett konservativt parti med fokus på sociala frågor högerut, förutsatt att detta har släppt de universalistiska idéerna och fokuserar på friheten att inte leva ett i alla avseenden modernt liv.

Vägen från förbudsparti till ett parti för den enskildes rätt mot staten är lång, och det är ganska ironiskt att den beträds först när partiet är i maktställning, och bara för att den beträdds betyder det inte att den inte kan avbrytas. Men det kan också vara så att vi beskådar början på en radikal omvälvning.

6 Referenser

6.1 Litteratur

- Alliansfritt Sverige 2009 *Kd tog "Verklighetens folk" från ny Demokrati* (Online)
<http://www.alliansfritt Sverige.nu/2009/07/juli-24-2009-om-det-dar-med.html>
2009-07-24
- Asp, Kent 2006 *Journalistkårens partisympatier* (Online)
http://www.jmg.gu.se/digitalAssets/1284/1284227_nr38.pdf
- Bergström, Göran - Boréus 2005. "Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys"
i Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.) (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* Lund: Studentlitteratur
- Bergström, Göran - Boréus 2005. "Diskursanalys" i Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.) (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* Lund: Studentlitteratur
- Dagens Opinion 2010 *Kd skrotar "verklighetens folk"* (Online)
<http://www.dagensopinion.se/artikel/2010-06-10/kd-skrotar-verklighetens-folk>
2010-06-10
- Expressen 2009 *SD vill använda Hägglunds taktik* (Online)
<http://www.expressen.se/nyheter/1.1741732/sd-vill-anvanda-hagglunds-taktik>
2009-10-14
- Fairclough, Norman 2001. *Language and Power* London: Longman
- Fairclough, Norman 2003. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research* London: Routledge
- Folkpartiet 2003 *Valet 2002- "Succékommissionens" valanalys* (Online)
<http://www.folkpartiet.se/upload/Dokument/rapporter/Valanalys2002.pdf>
2003-01-21
- Hägglund, Göran 2010. *Verklighetens folk bor i Stockholm* (Online)
<http://www.newsmill.se/artikel/2010/02/23/verklighetens-folk-bor-i-stockholm>
2010-02-23
- Lukes, Steven 2008. *Maktens ansikten* Göteborg : Daidalos
- Petersson, Olof 2005 *De politiska partiernas medlemsutveckling* Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle
- Svd 2009 *80-20/ Sahlins nya strategi?* (Online)
http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/80-20-sahlins-nya-strategi_3370163.svd
2009-08-18
- Sydsvenskan 2010 *"Verklighetens folk" skyddas* (Online)
<http://www.sydsvenskan.se/sverige/article1183706/rdquoVerklighetens-folkrdquo-skyddas.html> 2010-07-23

Winther Jørgensen, Marianne – Phillips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod* Lund: Studentlitteratur

6.2 Källor

Hägglund, Göran 2009 *Sveriges radikala elit har blivit den nya överheten* (Online)
<http://www.folkpartiet.se/upload/Dokument/rapporter/Valanalys2002.pdf>
2009-09-17

Kristdemokraterna 2009 *Frågor och svar verklighetens folk* (Online)
<http://www.kristdemokraterna.se/artiklar/Verklighetensfolkfragorochsvar.aspx>
2009-10-12

Ny demokrati 1991 *Sunt förnuft*
http://www.youtube.com/watch?v=KA1ghcy6_TU